

INTRODUKTION

Dette hefte indledes med fire artikler, der alle behandler *den kollektive arbejdsret*.

Det danske arbejdsretlige system har eksisteret (på landsbasis og i lovsform) siden 1900/1910. I betragtning af denne alder kan det undre, at de fagretslige debatter gennem mange år især har drejet sig om konkrete arbejdskampe, men ikke om det arbejdsretlige system som sådant.

Først de mange overenskomststridige strejker i slutningen af 1960'erne og i begyndelsen af 1970'erne gav anledning til offentlig debat og til visse ændringer af systemet (arbejdsretsloven af 1973 og hovedaftalen af 1973). Årsagen til uroen må søges i de voldsomme strukturrationaliseringer og opskruningen af *arbejdstempoet*. — Da man ændrede loven, benyttede man lejligheden til at få store grupper i den voksende offentlige sektor ind under systemet.

Men de overenskomststridige strejker fortsatte også efter 1973. Foruden de fortsatte rationaliseringer prægede nu også *konjunkturkrisen* (depressionen) udviklingen. Offentlige nedskæringer ramte hårdt de store nye grupper, som i 1973 var kommet ind under Arbejdsretten. Blandt dem var der *fagforbund, som savnede de traditioner, som præger den reformistiske fagbevægelse*, f.eks. socialarbejdere, lærere, EDB-folk og akademikere.

Der har hersket en ikke ringe forvirring på venstrefløjen (jfr. Erik Christensens artikel). Navnlig har de mellem- og højtuddannede indtaget skiftende positioner i holdningen til det arbejdsretlige system. Dette skyldes formodentlig mellemlagens tvetydige placering i relation til produktionsmåden og dermed klassemæssigt. Der har således ofte været tale om en usikker holdning til arbejdsklassens organisationer — og vice versa.

Hertil kommer, at en meget stor del af de mellem- og højtuddannede er ansat i *stat og kommune*. Dette betyder, at problemer som centraliserede eller decentraliserede lønforhandlinger, solidarisk lønpolitik og løn- og glidning har en noget anden karakter end på det private arbejdsmarked.

Og overenskomsternes karakter har stor betydning for viljen og evnen til at overholde dem og dermed for holdningen til Arbejdsrettens sanktioner. Endvidere ligger der et særligt problem i nogle af ansættelsesformerne, således tjenestemand- eller tjenestemandslignende stillinger.

Debatten har i de seneste år ikke mindst været præget af de mellem- og højtuddannede. De har udgjort en stærkt voksende gruppe, de bliver presset af nedskæringer i den offentlige sektor, og de er heller ikke uden for farezonen under de kommende års teknologiske fornyelser. Endvidere er de i kraft af deres uddannelse og arbejde vant til at deltage i den offentlige debat, bl.a. ved at skabe retspolitisk diskussion.

Krisen i samfundet, de nye gruppers deltagelse i arbejdskonflikter og deres debatindlæg måtte uundgåeligt skabe også en *retsvidenskabelig diskussion*. De tider er forbi, da det arbejdsretlige system kunne bestyres i al stilhed af nogle organisationsmænd fra Dansk Arbejdsgiverforening og LO plus et par juridiske specialister af den traditionelle type.

I *Retfærd* har vi forsøgt at få belyst nogle nøgleproblemer i det arbejdsretlige system, dets funktion og ideologi, både historisk og aktuelt.

Helmuth Schledermann skriver i artiklen "Dansk arbejdsret som borgerligt reformistisk projekt" om arbejdsrettens struktur og ideologi i dens første periode, ca. 1900-1930. Han betegner arbejdsrettens juridiske struktur som et nyt "retligt rum", der rummer nye anerkendte retssubjekter (organisationerne), anerkendte kollektive aftaler og en særlig domstol. Eftersom retssubjekterne bestod af pyramider af over- og underorganisationer, spillede kompetenceforhold og forsøg på disciplinering en stor rolle. Skjult under retlige former udvikledes en reformisme, som i udgangspunktet var borgerskabets, men som kom til at omfatte arbejdernes organisationer og deres dommere i Arbejdsretten. "Der dannede sig en fælles retlig virkelighedsopfattelse, som parterne accepterede", skriver Schledermann, og han slutter med at pege på den afstand, der dermed skabtes til fagbevægelsens menige medlemmer.

Erik Christensen analyserer tre danske venstrefløjspartiernes syn på det fagretlige system, således som dette er kommet til udtryk i henholdsvis en højkonjunkturperiode i begyndelsen af 70'erne og en lavkonjunkturperiode i slutningen af 70'erne. De politiske og økonomiske konjunkturer indgår som forklarende faktorer sammen med bl.a. udviklingen i arbejdskonflikter og fagbevægelsen og partiernes struktur og forankring i fagbevægelsen.

Ole Krarups artikel beskriver dels hvordan arbejdsmarkedets organisationer via organisationsansvaret integreres i det borgerlige (arbejds-) retssystem og hvordan denne integration samtidig legitimerer arbejdsretten. Han påpeger i artiklen at det derfor er en vigtig arbejdsopgave for den kritiske jurist at afsløre og påvise det arbejdsretlige systems legitimeringsfunktion.

Vi er enige i at denne opgave er central for den kritiske jurist, men vi mener ikke den kan stå alene. Men artiklen er efter vores opfattelse et udmærket udgangspunkt for en diskussion — også blandt læsere, der ikke specielt beskæftiger sig med arbejdsmarkedsregulering — om hvad den kritiske jurists arbejdsopgave er.

Endelig bringer vi *Børge Klemmensens* artikel ”Teknologiaftaler og kampen for indflydelse på teknologiudviklingens virkninger”, der analyserer de grundlæggende betingelser for lønmodtagerorganisationernes kamp for indflydelse på den teknologiske udvikling. Analysen peger på nødvendigheden af at åbne muligheder for legale kampskridt for overenskomstaftaler på dette område, hvilket imidlertid kolliderer med hovedaftalens regler om fredspligt og ledelsesret. Artiklen munder ud i en gennemgang af den netop indgåede teknologi-hovedaftale mellem LO og DA.

Ved tilrettelæggelsen af dette hefte forventede vi at kunne opfange og behandle et bredt spektrum af udviklingstendenser i den aktuelle statslige regulering af arbejdsmarkedet. “. . . .staten, som intervenserer i forhold til overenskomstforhandlinger, arbejdsmiljø og arbejdsløshed. . . . .staten som arbejdsgiver, der kommer i konflikt med sin rolle som lovgiver. . . .samarbejdsaftaler, ny hovedaftale, teknologi- og tryghedsaftaler som nye aftaleområder på det private arbejdsmarked. . . . .” var altsammen emner vi antydede i oplægget til dette hefte.

Resultatet er imidlertid blevet, at artiklerne om den offentlige arbejdsmarkedsregulering optager en forholdsvis beskeden del af temanummeret.

— Dette skyldes dels temaredeaktørernes manglende evne til at finde forfattere til artikler indenfor området. Samtidig mener vi imidlertid også en del af forklaringen må søges i den manglende tradition hos kritiske jurister for at beskæftige sig med offentligretlig regulering, med kvinderetten som en væsentlig undtagelse. — Et andet forklaringselement kunne være kritiske juristers tilbageholdenhed overfor at beskæftige sig med retspolitik — i dette tilfælde overfor at beskæftige sig med analyser af hvilken lovgivning og hvilke øvrige konsekvenser man kan forvente af den førte arbejdsmarkedspolitik vil medføre.

En arbejdsmarkedspolitik hvis væsentlige opgave i regeringens industripolitiske redegørelse fra foråret 81 er beskrevet som ”at lette den omstillingsproces, som dansk økonomi skal gennemløbe i de kommende år. Det er således af afgørende betydning at holde arbejdsstyrkens erhvervsevne intakt samt at bibringe arbejdskraften de kvalifikationer, som den ændrede erhvervsstruktur tilsiger.” Omstillingsprocessen er ikke ny — den har været i gang igennem nogle år — og den er ikke forløbet og kommer heller ikke fremover til at forløbe smertefrit.

Anna Christensens artikel beskriver den del af tvangen som ledsager den økonomiske krise og omstillingsprocessen, som den kommer til ud-

tryk gennem arbejdsløshedsforsikringen i Sverige. *Arbejdsløshedsgruppen 81* beskriver i sin artikel nogle retlige instrumenter til lettelse af omstillingsprocessen, nemlig den udstødelse af bestemte arbejdskraftgrupper, der foregår gennem fortolkninger af rådighedsbegrebet.

Vanskelighederne for den kritiske jurist i hverdagens arbejde med arbejdsmarkedsregulering, fremgår af *Lars Flyvholms* beskrivelse af sit arbejde som kredsfuldmægtig i arbeidstilsynet.

Peter Blumes artikel om lægekonflikten knytter an til en lille del af forårets konflikter på AC-området, og beskriver lægernes arbejdsnedlæggelse og dens relation til to forskellige retssystemer — det arbejdsretlige og det strafferetlige, hvor han konkluderer, at lægerne er begrænsede i deres aktionsret af straffelovens regler.

Endelig indeholder temanummeret en enkelt anmeldelse og to domskommentarer, samt en omtale af Svensk Rättsforum og Arbejdsretlig Forskningsfond, hvis styrelsesmedlemmer har været hovedkræfter bag produktionen af artiklen til nummeret.

Margrete Bak Pedersen og *Hanne Petersen* har været temareaktører for dette nummer.